

*А.С. Коноваленко
Запорізький інститут
економіки та інформаційних
технологій*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У рамках реалізації Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004-2015 рр.) «Шляхом європейської інтеграції» [1] було виділено як один із пріоритетів соціальну переорієнтацію економічної політики. Усвідомлюючи, що розвиток соціальної відповідальності бізнесу сприятиме розбудові партнерства між приватним та державним секторами в межах реалізації загальнодержавних та регіональних стратегій соціально-економічного розвитку (зокрема, стратегії енергозбереження, інноваційного розвитку тощо), держава у межах свої повноважень розробляє та впроваджує свою політику, у тому числі у сфері соціальної відповідальності.

Для підвищення соціальної відповідальності компаній (підприємств), розробки та реалізації національної стратегії з корпоративної соціальної відповідальності держава повинна регулювати відносини, що характеризують підприємство з точки зору соціальної відповідності. Стратегічні орієнтири та конкретні умови розвитку соціальної відповідальності, обумовлюють використання цілого арсеналу методів регулювання.

Серед вітчизняних дослідників соціологічних аспектів підприємництва можна відзначити Л.В.Бабасву, Ж.М.Грищенко, Т.І.Заславську, В.В.Радасва, В.Г.Смолькова, І.П.Булеєва, Н.Ю.Брюховецьку. Вітчизняні науковці присвятили дослідження теоретико-методологічним та практичним основам урахування принципів концепції соціальної відповідальності бізнесу в різних аспектах діяльності підприємств, в числі таких М.Гончарова, О.Мартякова, В.Щербак, Н.Водницька, О.Бабич, М.Губська, Ф.Євдокимов, Л.Коновалов, М.Корсаков, І.Соболева, І.Тросніков, К.Черновий, В.Якірець тощо. Проте теоретичні та методологічні аспекти щодо оцінки рівня соціальної відповідальності бізнесу залишаються недостатньо дослідженими і потребують поглибленого опрацювання.

© А.С. Коноваленко, 2011

Метою статті є визначення основних напрямів державного регулювання соціальної відповідальності малого і середнього підприємництва в Україні.

Під методами регулювання соціальної відповідальності бізнесу слід розуміти способи впливу зацікавлених осіб (органів державної влади, громадських організацій, бізнесу, профспілок, організацій споживачів та дослідницьких інституцій) на створення сприятливих умов для розвитку соціальної відповідальності бізнесу та розробки національної стратегії з корпоративної соціальної відповідальності. Залежно від засобів впливу слід виділяти правові, адміністративні, економічні та морально-етичні методи.

Правове регулювання соціальної відповідальності – це діяльність держави з встановлення обов'язкових для виконання юридичних норм (правил) поведінки суб'єктів права.

Адміністративні методи регулювання соціальної відповідальності – це інструменти прямого впливу на суб'єктів бізнесу через встановлення їх обов'язків, норм поведінки, видання команд (наказів, розпоряджень) відносно соціальної відповідальності, відповідальність за ухилення від виконання наказів. Вони впливають з необхідності регулювати деякі види економічної діяльності для захисту інтересів громадян, суспільства в цілому, природного середовища.

Економічні методи регулювання соціально-відповідальної поведінки застосовують для створення економічних умов, які спонукають суб'єктів ринку діяти в необхідному для суспільства напрямі, вирішувати ті чи інші завдання згідно з загальнодержавними та приватними інтересами.

Морально-етичні (пропагандистські) методи регулювання соціальної відповідальності – це звернення до гідності, честі та совісті суб'єктів соціальних відносин (підприємця, найманого робітника, державного службовця та ін.). Ці методи включають заходи виховання соціально відповідальної поведінки, підвищення обізнаності про соціальну відповідальність на національному, регіональному рівнях та на рівні господарюючих суб'єктів.

Розглянемо існуючі в Україні аспекти соціальної відповідальності бізнесу з точки зору можливості їх регулювання.

Правовими методами соціальної відповідальності бізнесу виступають відносини між державою та бізнес-структурами, між бізнес-структурами та найманими працівниками, між бізнес-структурами та суспільством. Виходячи з того, що фундаментальним

принципом соціальної відповідальності є повага до верховенства права та відповідність зобов'язанням, визначеним законодавством, правове регулювання в Україні підсилює адміністративне, тобто пряме регулювання через застосування ліцензій, квот, санкцій, норм, стандартів та інших інструментів.

Такий аспект соціальної відповідальності бізнесу, як система захисту прав споживачів в Україні, є складним та базується на нормативно-правових актах [2-9]. Спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів виступає Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики, основним завдання якого є участь у формуванні та забезпечення реалізації державної політики, міжгалузева координація та функціональне регулювання у сфері захисту прав споживачів, стандартизації, метрології, сертифікації, управління якістю.

Згідно з законодавством України споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на:

- 1) захист своїх прав державою;
- 2) належну якість продукції та обслуговування;
- 3) безпеку продукції;
- 4) необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію, її кількість, якість, асортимент, а також про її виробника (виконавця, продавця);
- 5) відшкодування збитків, завданих дефектною чи фальсифікованою продукцією або продукцією неналежної якості, а також майнової та моральної (немайнової) шкоди, заподіяної небезпечною для життя і здоров'я людей продукцією у випадках, передбачених законодавством;
- 6) звернення до суду та інших уповноважених органів державної влади за захистом порушених прав;
- 7) об'єднання у громадські організації споживачів (об'єднання споживачів).

Аналіз механізму захисту прав споживачів довів, що споживча політика в Україні повинна мати за мету створення сприятливих умов для насичення споживчого ринку якісними та безпечними товарами (роботами, послугами), підвищення рівня захисту здоров'я та безпеки споживачів, удосконалення законодавства

України з захисту прав споживачів, його адаптація до законодавства ЄС.

Удосконалюючи систему захисту прав споживачів, та відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання інформації про вміст у продукції генетично модифікованих компонентів» від 17.12.2009 р. № 1779-VI [10], Кабінет Міністрів України повинен був до 17.01.2010 р. розробити та впровадити порядок державної реєстрації генетично модифікованих організмів та продукції, отриманої з їх використанням, та систему маркування для продукції щодо вмісту в ній генетично модифікованих організмів.

У разі бездіяльності вище перелічених осіб щодо надання недостовірної інформації про весь товар до відповідності або повторне надання недостовірної інформації про товар протягом року з моменту стягнення – тягне за собою накладення штрафу від 50 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (тобто від 850 до 3400 грн.).

Найбільш складним аспектом з точки зору регулювання соціальної відповідальності бізнесу є система розвитку та підтримки громадян, тому що бізнес-структури не завжди зацікавлені в розвитку цього аспекту: по-перше, немає прямого зв'язку з бізнесом, по-друге, не дає прямої користі для розвитку бізнесу. Але деякі інструменти регулювання існують.

Усвідомлення важливості та доцільності розвитку соціальної відповідальності бізнесу підтверджує проведення 30.11.2009 р. у Комітеті Верховної Ради України з питань промислової і регуляторної політики та підприємництва слухань на тему «Соціальна відповідальність бізнесу: українські реалії та перспективи», організовані за ініціативи Представництва ООН та мережі Глобального договору ООН в Україні, метою яких є розробка рекомендацій щодо реалізації першочергових заходів з формування та реалізації стратегії розвитку соціальної відповідальності в Україні.

Крім вищезазначених адміністративних методів регулювання соціальної відповідальності бізнесу відзначимо працевлаштування інвалідів, яке регулюється Законом України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [11]. Згідно з цим законом підприємства, установи, організації та фізичні особи (тобто суб'єкти соціальної відповідальності бізнесу), які використовують найману працю, зобов'язані виділяти та створювати робочі місця для працевлаштування інвалідів, у тому числі спеціальні робочі

місця, створювати для них умови праці з урахуванням індивідуальних програм реабілітації і забезпечувати інші соціально-економічні гарантії, надавати державній службі зайнятості інформацію для організації працевлаштування інвалідів, звітувати Фонду соціального захисту інвалідів про їх зайнятість та працевлаштування. Норматив робочих місць працевлаштування інвалідів у розмірі 4% середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 осіб, – у кількості одного робочого місця. До того ж передбачені штрафні санкції за невиконання цієї норми.

На відміну від Європи, де держава мотивує підприємця здійснювати добровільні соціальні інвестиції, українські закони мають виключно примусовий характер, а недотримання їх призводить до застосування каральних заходів. Соціальне страхування, яке фактично відволікає майже 41,7% доходів підприємства, побудовано на принципі безальтернативності. Це підштовхує підприємства до застосування тіньових схем ведення бізнесу, оплати праці, що позначається на штучному скороченні соціальних виплат у майбутньому. Українське законодавство передбачає незначну кількість заходів для підтримки соціальної активності підприємств [12–14]. Наприклад, особа звільняється від сплати ПДВ-операцій при здійсненні допомоги науковим, культурним, спортивним установам або релігійним організаціям.

Економічне регулювання соціальної відповідності бізнесу слід розглядати з різних боків. Так, держава дозволяє знижувати суму оподаткованого прибутку для підприємств, які перераховують (передають) суми коштів або вартість товарів (робіт, послуг) на користь неприбуткових організацій, що виконують соціальну функції, всеукраїнських об'єднань осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, установ науки, освіти, культури, заповідникам, музеям-заповідникам для цільового використання з метою охорони культурної спадщини, резидентів для цільового використання з метою виробництва національних фільмів (у тому числі анімаційних) та аудіовізуальних творів. Але суми, які можливо відносити до складу валових витрат підприємства, обмежені за Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» [15]. Крім цього, усі суб'єкти господарювання, що повинні виконувати норматив робочих місць для працевлаштування інвалідів, поділяються на три групи залежно від ступеня ризику, залежно від цього встановлюються строки планових заходів державного на-

овладу (контролю). Таким чином, діяльність суб'єктів соціальної відповідальності бізнесу відносно працевлаштування інвалідів з ініціативи добровільної перейшла до обов'язкової. Слабким мотивом працевлаштування інваліда для підприємства може бути отримання одноразової дотації для покриття витрат на створення спеціального робочого місця для інваліда, що був раніше зареєстрований у відповідному відділенні Центру зайнятості. Така ж система працевлаштування інвалідів має місце у багатьох європейських країнах – Німеччині, Австрії, Польщі, Італії, Іспанії, Франції та інших.

У межах системи соціальної відповідальності бізнесу слід розглянути діяльність у сфері благоустрою населених пунктів, якій передбачає виконання комплексу робіт з інженерного захисту, розчищення, осушення та озеленення території, соціально-економічних, організаційно-правових та екологічних заходів з поліпшення мікроклімату, санітарного очищення, зниження рівня шуму тощо.

Метою благоустрою території є раціональне використання, належне утримання та охорона, створення умов щодо захисту і відновлення сприятливого для життєдіяльності людини довкілля.

Права та обов'язки підприємств у сфері благоустрою населених пунктів встановлюється Законом України «Про благоустрій населених пунктів» [16]. Використовуючи права та виконуючи обов'язки, суб'єкти господарювання створюють умови, сприятливі для життєдіяльності людини.

Реалізація принципів соціальної відповідальності бізнесу можлива через благодійництво – добровільну безкорисливу пожертву бізнес-структурами матеріальної, фінансової та іншої благодійної допомоги. Бізнес-структури як юридичні особи згідно із Законом України «Про благодійництво та благодійні організації» [17] здійснюють благодійництво через самостійне створення благодійних організацій у різних організаційно-правових формах (спецальна благодійна організація, благодійний фонд, благодійна установа, інші благодійні організації (фондації, місії, ліги тощо), сумісно з вже існуючими благодійними організаціями або шляхом надання спонсорської допомоги.

Реєстрацію та облік благодійних організацій в Україні розпочато з прийняттям відповідного Закону, тобто з 1998р. Темпи зростання кількості існуючих благодійних організацій в Україні, починаючи з 2006 р., зменшуються, що зумовлено великою кількі-

стю благодійних організацій (порівняно з іншими країнами), необхідністю оцінки діяльності благодійних організацій не за критерієм кількості, а за критерієм обсягів благодійної діяльності та загальним кризовим стан економіки.

Це не стосується плати за створення благодійної організації, так в Україні вона складає: за створення всеукраїнських – 17 грн.; міжнародних – 25,5 грн.; місцевих благодійних організацій, а також відділень, філій, представництв всеукраїнських, міжнародних благодійних організацій – 8,5 грн. Такий розмір плати за створення благодійних організацій розраховується виходячи з неоподаткованого мінімуму доходів громадян – 17 грн., який не змінювався з 02.09.1996 р., та частково пояснює велику їх кількість.

З організаційно-правової точки зору, якщо до 2005 р. благодійні організації утворювались у різних формах (благодійні фонди, членські благодійні організації, центри, асоціації, товариства, клуби, місії, ліги, союзи та інші), то з 2005 р. тільки у двох формах: благодійні фонди та членські благодійні організації, що пояснюється відсутністю у законі різниці між цими формами.

У територіальному розрізі найбільша кількість благодійних організацій сконцентрована в обласних центрах, більше ніж 90% у 2009 р., з яких приблизно 82% у м. Києві. У всіх областях створені благодійні організації, але їх розподіл не пропорційний, якщо у деяких областях їх більш 10 (тобто більш 1% від загальної кількості), то в 10 областях їх кількість складає до 5 одиниць. Не враховуючи м. Київ, максимальна кількість у Дніпропетровській (19 організацій), Львівській (18 організацій) та Донецькій (17 організацій) областях, найменша у Івано-Франківській (1 організація) та Чернігівській (2 організації) областях. Показовим є те, що у деяких областях організації створювались, починаючи з 1998 р. (Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька), а в деяких областях перші благодійні організації стали створюватись тільки в останні роки, наприклад, перша в Хмельницькій області тільки в 2005 р., а Івано-Франківській – у 2008 р.

У той же час, слід зазначити, що деякі аспекти соціальної відповідальності передбачають дії поза межами відповідності законам та визнання зобов'язань перед іншими сторонами, які не зумовлені законодавством. Ці зобов'язання походять з поширених етичних та інших цінностей.

Висновки. Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що в Україні є необхідним не тільки виявлення

та систематизація потреб і очікувань усіх суб'єктів соціально-виробничого комплексу міста (підприємств, населення, органів місцевого самоврядування), але й розробка механізмів формування взаємодії елементів соціально-виробничого комплексу з метою їх комплексного розвитку, формування моделі створення соціального партнерства підприємств, жителів міста, муніципальних органів влади, удосконалення технології управління розвитком соціально-виробничого комплексу міст, які забезпечують синтез соціальної та економічної політики. Вже виявлено певні досягнення в сфері державного регулювання проявів соціалізації бізнесу, однак залишаються невирішеними аспекти стимулювання впровадження концепції соціальної відповідальності у практичну діяльність підприємств малого і середнього підприємництва.

Таким чином, пропонується розробити пропозиції та рекомендації для розробки проекту Національної концепції розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні; у рамках удосконалення законодавства України, внести уточнення відносно тлумачення благодійного фонду, благодійної організації та інших організаційно-правових форм благодійних організацій; чітко розмежувати права суб'єктів господарювання відносно створення благодійних організацій; привести нормативні акти у відповідність до міжнародних стандартів; у рамках регулювання діяльності благодійних організацій значно збільшити плату за створення благодійних організацій та ввести громадський контроль їх діяльності; для введення ефективного контролю розробити та впровадити форми відповідності соціальної відповідальності бізнесу, що допоможе скласти банк соціальних та екологічних ініціатив, у реалізації яких могли б взяти участь зацікавлені особи (державні органи влади, громадськість, інші підприємницькі структури).

Література

1. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 рр.) «Шляхом Європейської інтеграції» / авт. кол.: А.С. Гашчинський, М.В. Гець, та ін.; Ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
2. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р. № 1023-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 30. – Ст. 379. – (Зі змін. та допов.)

3. Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 19. – Ст. 98.

4. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.

5. Закон України «Про рекламу» від 03.07.1996р. № 270/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181. – (Зі змін. та допов.)

6. Закон України «Про житлово-комунальні послуги» від 24.06.2004 р. № 1875-IV // Офіційний вісник України. – 2004. – № 30. – Ст. 1985.

7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.

8. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 462.

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Додаток до № 51.

10. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання інформації про вміст у продукції генетично модифікованих компонентів» від 17.12.2009 р. № 1779-VI // Офіційний вісник України. – 2009. – № 101. – Ст. 3503.

11. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21.03.1991р. № 875-XII // Голос України. – 1991. – 27 квіт.

12. Мартякова Е.В. Экономический механизм реформирования социальных процессов: страхование, маркетинг, риск-менеджмент: моногр. / Е.В. Мартякова. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 2003. – 590 с.

13. Юрій С.І. Соціальне страхування / С.І. Юрій, М.П. Шаварина, Н.В. Шаманська. — К.: Кондор, 2004. — 462 с.

14. Касперович О.Ю. Система факторів соціальної взаємодії в територіальній громаді / О.Ю. Касперович // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: зб. наук. праць Донецького національного університету управління. – Вип. 116: «Соціо-

логія державного управління». – Донецьк: ДНУУ, 2009. – Т.10. – С. 268-275.

15. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994р. № 334/94-ВР // Голос України. – 1995. – 14 лют.

16. Закон України «Про благоустрій населених пунктів» від 06.09.2005р. № 2807-IV // Офіційний вісник України. – 2005. – № 40. – Ст. 2528.

17. Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» від 16.09.1997р. № 531/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 46. – Ст. 292.

Надійшла до редакції 24.04.2011 р.

*М.І. Медведєва, к.ф.-м.н.
Донецький національний
університет*

МОДИФІКАЦІЯ СИСТЕМИ ОБСЛУГОВУВАННЯ З НЕНАДІЙНИМ ПРИЛАДОМ І ПЕРЕНАЛАГОДЖЕННЯМ НА ПОЧАТКУ ПЕРІОДУ ЗАЙНЯТОСТІ

В умовах перехідної економіки одним з ключових моментів функціонування підприємства є підвищення стабільності та адаптивної до зовнішніх умов, що швидко змінюються, і, як наслідок, скорочення всіх видів витрат на виробництво готової продукції. Ключові системні характеристики, до яких відносяться стійкість, гнучкість, маневреність, чутливість, живучість, надійність, ефективність, визначають потенціал підприємства до активного протистояння факторам, що обурюють. Показники чутливості та живучості системи тісно пов'язані з показником надійності, оскільки надійність означає здатність підприємства зберігати у процесі функціонування безперебійність своєї роботи [1].

Крім того, для вирішення питань, пов'язаних з оптимальним управлінням підприємств, привертають сучасні логістичні концеп-